

רשת הלכה

יצא לאור ע"י בית ההוראה
"שערי הוראה"
נערך ע"י הרב יוסף
אייזנשטיין שליט"א מרבני
בית ההוראה מו"צ ומח"ס
דעת הלכה וש"ע השל"ה
לפי סדר דף היומי בהלכה

"קו הרבנים" מענה 24 שעות ביממה: 0732-122-122

גליון 17 מקץ

סימן קפד

ברכת המזון במקום אחר ועד מתי אפשר לברך

שיעור עיכול

ו. עד אימתי יכול לברך, עד שיתעכל המזון שבמעיו, ושיעורו כל זמן שאינו רעב מאותה אכילה. ואחר כך בטל האכילה והפסיד ברכת המזון. וכן באכילת פירות ושתיית יין אם אינו רעב לפירות ואינו צמא יברך. (שו"ע ס"ה, מ"ב ס"ק יז). ויש שכתבו שאף באכל כל צרכו ואינו רעב לכתחילה לא יאריך יותר מע"ב דקות, כי אין אנו בקיאים בשיעור שאינו רעב. (ערוה"ש סעיף ז-ח, קובץ תשובות להגר"ש אלישיב ח"א כא, וע"ע מנחת שלמה ח"א יח ז).

אכל עוד אחר אכילת פת

ז. אם משער שמאכילה ראשונה כבר היה רעב, רק אכל אחר כך מיני מזונות ומחמתם אינו רעב, אם הסיח דעתו מאכילה ראשונה אין יכול לברך, אבל אם זה בתוך הסעודה אף אם יש שיעור עיכול מאכילת הפת אם אכל אחר כך מיני פרפראות הכל סעודה אחת, וכלא נתעכל מזון הראשון ומברך. (מ"ב ס"ק יח). ולפ"ז באכילת פירות שאינה סעודה לא יועיל אם המשך לשתות ואם עבר שיעור עיכול מהפירות לא יברך. (שבה"ל ח"ז כז א ועיי"ש).

ברכה ראשונה אחר עיכול

ח. אם עבר שיעור עיכול ולא הסיח דעתו ורוצה לאכול עוד, למג"א הפסיד ברכה ראשונה ומברך המוציא, ולאבן העוזר ועוד לא הפסיד ברכה ראשונה כל שלא הסיח דעתו. (מ"ב ס"ק יז).

אכילה מועטת

ט. אם אכל מעט וחפץ לאכול עוד אלא שלא היה לו, ואין יכול לשער אם אינו רעב, משערים עד כדי הילוך ד' מילין שהם 72 דקות יכול לברך. ויש אחרונים שמצדדים שבאכילה מועטת אם אין יודע לשער אם נתעכל המזון יאכל עוד כזית ויברך, ואם אין לו עוד פת יסמוך על סברא ראשונה. (מ"ב ס"ק כ).

התחיל בתוך הזמן

י. מי שהכין את עצמו לברך ברכת המזון ולא הפסיק והסיח דעתו מזה, ועד שהתחיל עבר הזמן אינו יכול לברך. אבל אם התחיל לברך בזמן יכול להמשיך לברך גם אחר הזמן. (חזו"א או"ח כח ד).

ברכת המזון במקום אכילה

א. אכל במקום אחד צריך לברך במקומו, באותו חדר אף מפינה לפינה שאין רואה מקומו, ובמקום שאין מוקף מחצות ארבע אמות נחשב מקום אחד.

ואם יש לו מניעה שאין יכול לברך שם מותר לברך בחדר הסמוך אם רואה מקומו, ואם היה דעתו בברכת המוציא לברך במקום אחר יש להקל בשעת הדחק, ואם היה דעתו לאכול במקום אחר מותר אף לכתחילה. (שו"ע ס"ה, מ"ב סק"א-ב, שעה"צ סק"ה).

עקר למקום אחר

ב. אם יצא ממקומו ולא בירך, אם במזיד יחזור למקומו ויברך אף אם הרחיק בדרך, ואם בירך במקום שנוכח לרמב"ם יצא בדיעבד, וכן הלכה, ולרא"ש לא יצא. ואם יצא בשוגג לרמב"ם יכול לברך במקום שנוכח, ואם חזר הריהו משובח, ולרא"ש יחזור למקומו ויברך, וכן ראוי לנהוג, אם לא בשעת הדחק. (שו"ע שם, מ"ב סק"ג-ז).

יש לו פת

ג. אם יש לו עוד פת אף אם עקר במזיד יכול לאכול מעט פת אף פחות מכזית במקום השני ואין צריך ברכת המוציא, ויברך שם ברכת המזון. ואם אכל שם רק פרפרת וכיסנים אינו מועיל. וכן אם רעב מאכילה הקודמת כבר הפסיד הברכת המזון, וצריך לברך ברכת המוציא. (שו"ע ס"ב, מ"ב סק"ח-י).

שבעת המינים

ד. י"א שכל שבעת המינים טעונים ברכה במקומם, ואם יצא ממקומו דינו כבפת. וי"א שרק חמשת מיני דגן כפת, וכן פסק הגר"א. וי"א שדווקא פת. (שו"ע ס"ג, מ"ב ס"ק יא-ב). ולכתחילה יחמיר בכל שבעת המינים לברך במקומו. (מ"ב ס"י קעח ס"ק מה, בא"ח שנה א בהעלותך ו).

ספק ברכת המזון

ה. אכל ושבע ונסתפק אם בירך ברכת המזון, מברך מספק כי חיובה מן התורה. ואף ברכה רביעית שהיא מדרבנן כדי שלא יזלזלו בה. ויכול להוציא אחר שאכל ולא בירך. ואם לא שבע או אכל רק כזית שחיובם מדרבנן ונסתפק אם בירך ראוי לירא שמים שיטול ידיו יברך המוציא ויאכל כזית ויברך ברכת המזון. (שו"ע ס"ד, מ"ב ס"ק יג-טו).

שיעור אכילה לברכת המזון

יא. שיעור אכילה לברך ברכת המזון מדרבנן הוא **בכזית**, ומן התורה **בכדי שביעה**, ואינו שווה בכל אדם אלא כל

אחד כפי שביעתו, ואם דרכו לאכול כדי מחייתו נחשב שביעה. (שו"ע ס"ו, מ"ב ס"ק כב). וזקן וחולה או שאכל מקודם ושבע עכשיו בכזית מברך מן התורה. (ביה"ל ד"ה בכזית).

סימן קפה

דיני ברכת המזון בקול רם ובמקום נקי

אבל אם נשתכר עד שאין יכול לדבר לפני המלך נסתפקו אם צריך לחזור ולברך כשיפוג יינו בתוך שיעור עיכול. ולכתחילה יראה לברך לפני שיבוא לידי כך, ואם נשתכר כן, יברך. ואם כשכרותו של לוט הריהו כשוטה ופטור מהמצות וחייב לחזור ולברך. (שו"ע ס"ד-ה, מ"ב סק"ו).

מקום נקי

ה. לכתחילה אסור לברך שום ברכה ודברי תורה או קדושה במקום שאינו נקי, ובדיעבד אם יתפלל או קריאת שמע נגד צואה במקום שהיה לו לבדוק חוזר ומתפלל, ובברכת המזון נסתפקו התוס' והרא"ש אם צריך לחזור ולברך, ולדינא כשמצא צואה תוך ד' אמות חוזר ומברך. (שו"ע ס"ה, מ"ב סק"ה-ז).

תינוק

ו. תינוק אף אם יש לו צואה הריהו **מכוסה**, ואם יש ריח רע י"א שצריך להרחיק ד' אמות ממקום **שכלה הריח**, (שבה"ל ח"ט ס"ה). וי"א שגם אם יש ריח די להרחיק למקום שאין מגיע הריח. (וזה"ב פט"ז בשם הגריש"א).

מי רגלים

ז. ברך ברכת המזון ואחר כך מצא מי רגלים בתוך ד' אמות אינו חוזר ומברך, ואף לכתחילה אם ספק אם יש מי רגלים מותר לברך, ואם יש מי רגלים וברך חוזר ומברך. (שו"ע ס"ה, מ"ב סק"ח).

סימן קפו

נשים וקטנים אם חייבים בברכת המזון

לצאת מהספק תאכל עוד כזית ותברך או תשמע מאחר ותכוין לצאת ידי חובתה. (כה"ח ס"י קפד ס"ק כה).

ג. קטן אף אם לא אכל רק כזית חייב מדרבנן לחנכו. ומוציא גדול שאכל שלא כדי שביעה, אבל אם אכל כדי שביעה שחיובו מן התורה אין קטן מוציא. ואם גם הקטן לא אכל כדי שביעה מחלוקת אם מוציא גדול. קטן אינו מוציא האשה כי שמא חייבת מן התורה. (שו"ע ס"ב, מ"ב סק"ד-ז).

סימן קפז

דיוקים בנוסח ברכת המזון

חסר לנו ואל יחסר לנו. (מ"ב סק"ב).

ברכת בריך רחמנא

ג. אם במקום ברכת הזן אמר בריך רחמנא **מלכא דעלמא** מאריה דהאי פיתא יצא בדיעבד ואף **שלא חתם**, וי"א שצריך שיחתום בריך רחמנא דזן כולא. ולכתחילה אין לשנות כלל מנוסח הברכה, וקטנים נוכל לחנכם בנוסח זה ומעט מכל ברכה. (שו"ע ס"א, מ"ב סק"ד).

בכל לשון

א. ברכת המזון מברך בכל לשון, שהוא **מבין**. ובלשון **המדוברת** באותו מדינה. ולמצוה מהמובחר **בלשון הקודש**, ואף שאין מבין. (שו"ע ס"א, מ"ב סק"א, בה"ל ס"י סב ס"ב ד"ה יכול).

זהירות בברכת המזון

ב. כל הזהיר בברכת המזון מזונותיו מצויים לו כל ימיו בכבוד. והמדקדק יזהר לכתחילה לברך מתוך הספר. (מ"ב סק"א).

בשפתיו או בהרהור

ג. לכתחילה צריך **שישמיע** לאזניו מה שמוציא בפיו, ואם לא השמיע יצא, ובלבד שיוציא **בשפתיו**. ואם **הרהר** בלבו לא יצא, ואם יש לו **חולי או אונס** שיכול לברך רק בלבו יהרהר בלבו ויהא לו שכר על זה, ואם נסתלק האונס תוך שיעור עיכול יברך בשפתיו. (שו"ע ס"ב, מ"ב סק"ב).

בקול רם

ד. יש מי שאומר שבעל הבית **שמוציא בניו** יברך בקול רם כדי שיצאו בברכתו. ויש שכתבו שטוב **לעולם** לברך בקול רם כי הקול מעורר הכונה, ובפרט **בשבת ויו"ט** לא ישכח על ידי זה להזכיר מעין המאורע. (שו"ע ס"ג, מ"ב סק"ג).

שיכור

ד. שיכור שאין יכול לדבר כראוי יכול לברך ברכת המזון,

נשים

א. נשים חייבות בברכת המזון, וספק אם מן התורה או רק מדרבנן ולכן אין מוציאות האוכל כדי שביעה שחיובו מן התורה. (שו"ע ס"א, מ"ב סק"ג).

ספק אם בירכה

ב. אשה שאכלה כדי שביעה ונסתפקה אם בירכה, מחלוקת אם צריכה לחזור ולברך, והרוצה לסמוך על הסוברים שחייבת אין למחות בידו. (מ"ב סק"ג). והרוצה

משביע לרעבים

א. אין לומר קודם ברכת המזון ברוך **משביע לרעבים**, כי אין להוסיף על מטבע שטבעו חכמים. (שו"ע ס"א, מ"ב סק"ב).

נוסח הברכה

ב. אין לומר כי לעולם חסדו **עמנו**, כי חסדיו עם כל חי. שאתה **זן עם קמץ** תחת השי"ן. אנחנו מודים ולא **אנו** מודים כי אנו לשון אנינות. בפי כל חי ולא **בפה**. רענו בשו"א תחת הרי"ש **ולא בחולם**, וכן זוננו במלאפוס. לא